

A fehér gólya (*Ciconia ciconia*) Debrecenben és a Dél-Nyírségben

Szakmai háttéranyag

Rónaőrző Természetvédelmi Egyesület

2012

Az egyesület működési környezetében a fehér gólya állományváltozásinak bemutatása az elmúlt 10-20 esztendő során:

A szervezet tagjai természetesen tisztában vannak a régió fehér gólya állományának helyzetével, lévén évről-évre nyomon követik annak változásait.

A 60-as, 70-es évek mélypontja után tapasztalt lassú állománynövekedés a megfelelő védelmi intézkedéseknek is köszönhetően szépen felhozta az állományt, a 90-es évekre pedig már stabilizálódott. Az utóbbi két-három évtizedben kisebb-nagyobb ingadozásokkal stagnálást tapasztalunk, néhol gyarapodás figyelhető meg.

Kimondhatjuk, hogy az utóbbi 10-20 esztendő során nem tapasztaltunk kirívó változásokat, ellenben természetesen akadnak településekre jellemző egyedi esetek.

Vannak a térségben kiemelt jelentőséggel bíró, kimondottan jó fehér gólyás települések, míg máshol kisebb arányban találnak maguknak alkalmas fészkelőhelyet a költeni kívánó gólyapárok.

Debrecen városa esetében a 90-es évek átlagaihoz képest enyhe csökkenést tapasztaltunk, mely több esetben a humán zavarásnak könyvelhető el.

A helyi lakosok ismeretei igen eltérő képet mutatnak a fehér gólyával kapcsolatban.

Néhány a témával kapcsolatos kérdéssel kis közvéleménykutatást végeztünk Debrecen belvárosában. A megkérdezetteknek a következő kérdésekre kellett választ adniuk:

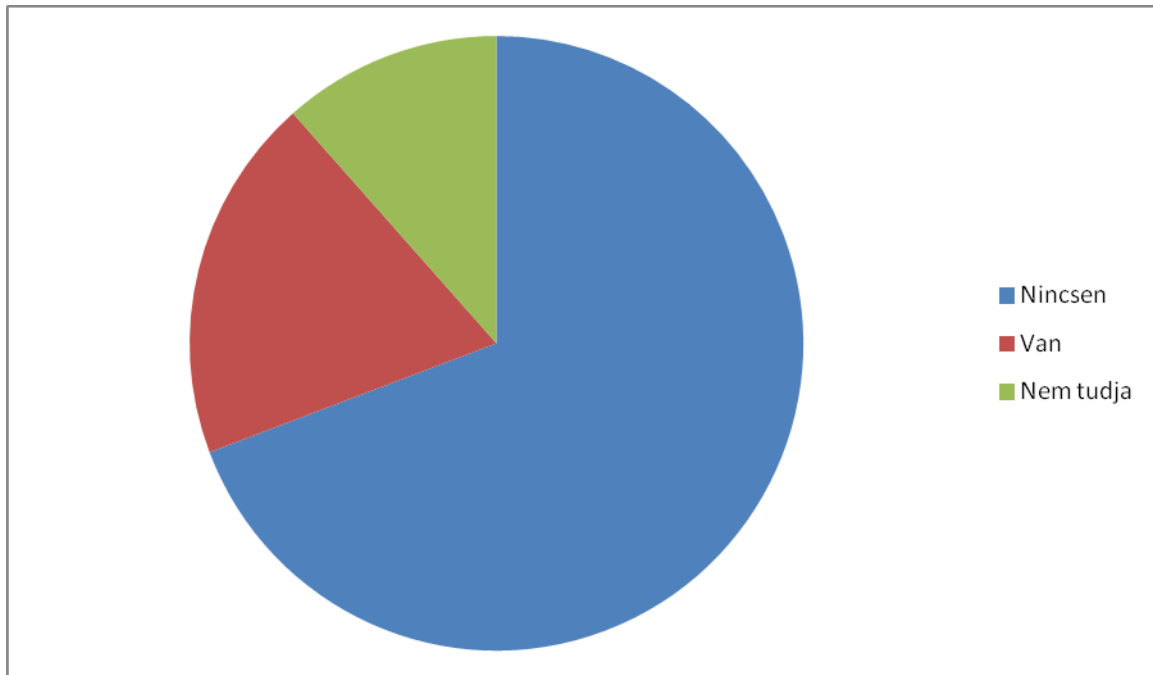
- Láttak-e már fehér gólyát ?
- Véleményük szerint fészkel-e Debrecen városában fehér gólya?
- Ha igen, hány pár?
- Véleményük szerint a városi állomány stabil, fogyatkozó, vagy csökkenő tendenciát mutat?

A rövid kísérlet során összesen 26 megkérdezettől gyűjtöttünk érdemleges válaszokat, melyek a következőképpen alakultak:

A „Láttak-e már fehér gólyát” kérdésre egyöntetű igen válaszokat kaptunk.

A párok számára vonatkozó kérdésekre adott válaszok között néhány kirívótól eltekintve az esetek többségében 10 pár alatti értékeket kaptunk.

A maradék két kérdésre adott válaszok megoszlását kördiagramokba rendezve mutatjuk be:

1. ábra: 26 megkérdezett véleményének megoszlása a „Fészkel-e fehér gólya Debrecen városában?” kérdés kapcsán.

A felmérés eredménye, habár kis mintavételi számából fakadóan nem feltétlenül mérvadó, mégis valamiféle képet ad a Debrecenben lakók viszonylagos tájékozatlanságával kapcsolatban a fehér gólyát illetően.

A szigorúan vett Debrecenben (eltekintve a hozzá tartozó Józsától, vagy Szepestől) 20 fészek vagy tartókosár található, 2012-ben 5 fehér gólyapár költött sikeresen és repítette ki fiókáit a városban.

A legtöbben azzal magyarázták nemleges válaszukat, miszerint a gólyák a falusi, tanyasi környezetben találhatóak, az olyan nagyobb városokban, mint Debrecen, ez nehezen elképzelhető számukra. Ennek okát főleg a zajban, zavarásban találták. Természetesen a városközponttól számítva a legközelebbi lakott gólyafészek 2,7 km-re található, a többi is főleg a város kertségi területein.

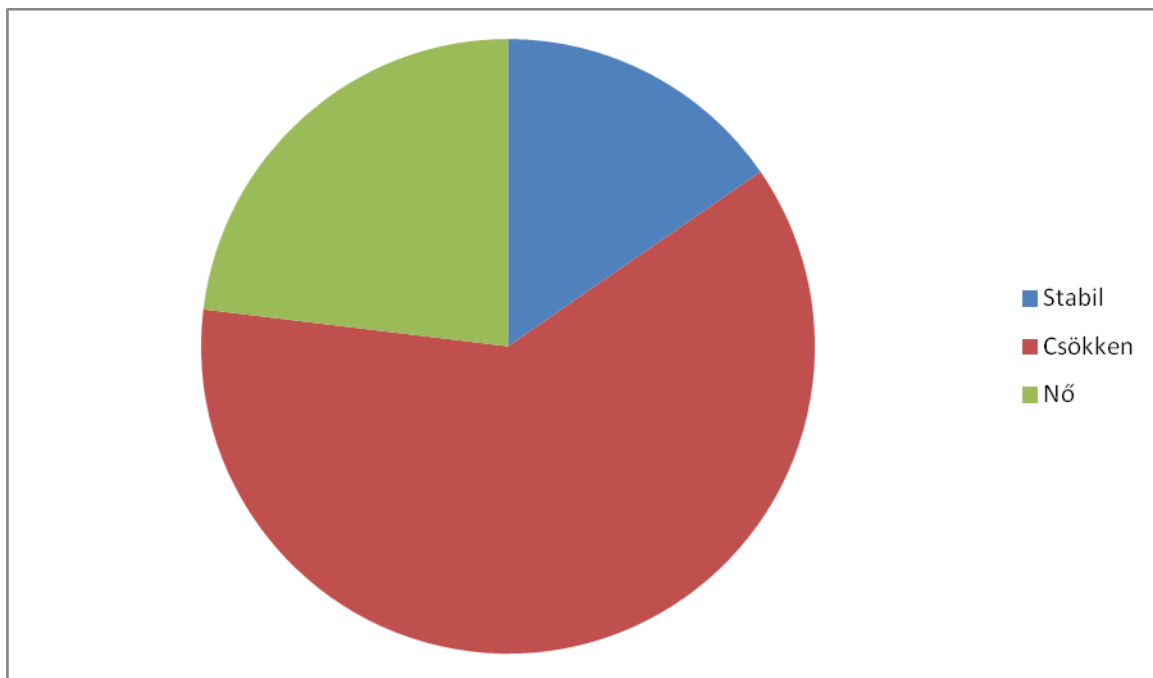
Mindazonáltal a legtöbb megkérdezett kifejezetten pozitív képpel bírt a gólyák esetleges városi megtelepedése kapcsán, elmondásuk szerint szívesen látnának Debrecenben fészkelő madarakat.

Ennek a felmérésnek a legfontosabb elemeként azt tartjuk, hogy a megkérdezettek 69%-a számára teljesen új és meglepő információ volt a városban sikeresen fészkelő fehér gólyák jelenléte. Ez az a lehetőség, melyet ismeretterjesztéssel, figyelemfelhívással, kampányszerű akciókkal ki lehet aknázni és ezáltal egy kiváló kapcsolódási pontot hozni létre a természetvédelem és madárvédelem és az érdeklődő, laikus debreceni lakosok között.

A 2. ábrán jól látszik, hogy a válaszadók 62 %-a csökkenő tendenciát tartott valószínűbbnek a városi fehér gólyák állományát illetően.

A legtöbben ennek magyarázatát a város terjeszkedésében és a táplálék hiányában látták.

Azok, akik növekvő tendenciára gondoltak, azzal indokolták válaszukat, miszerint korábbi években nem szereztek tudomást a városban fészkelő fehér gólyákról. Többen tartották a növekvő állományt a sikeres természetvédelmi tevékenységnek köszönhető örvendetes eredménynek. Jól látszik tehát, hogy a közvéleménnyel van még mit megismertetni a faj és védelme kapcsán.

2. ábra: 26 megkérdezett véleményének megoszlása a „A városi állomány stabil, csökkenő vagy növekvő tendenciát mutat?” kérdés kapcsán.

A lentebb látható táblázatban egy Dél-nyírségi település néhány fészkelési adata látható, mely alátámasztja a következőket.

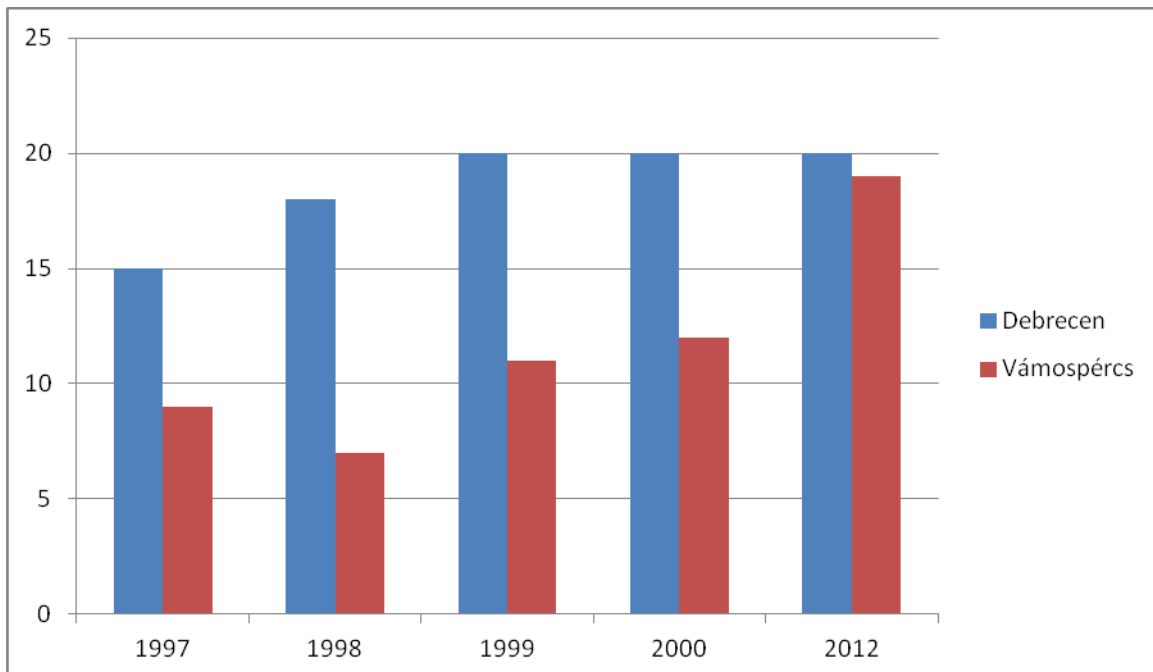
A javuló tendencia részben annak volt köszönhető, hogy egyre több adatot sikerült gyűjteni, így a korábban „elkallódó” fészkelések is gondosan feljegyzésre kerültek. A másik nagyon fontos dolog az aktív természetvédelmi tevékenységből fakad, melynek során a HNPI és az áramszolgáltató együttműködve egymással mind több kosarat, tartót helyezt ki a régióban.

Az egyesület számadatoktól független, szubjektív véleménye a Dél-nyírségi gólyapopulációt illetően pozitív, enyhén javuló tendenciát tükröz. A debreceni benyomások inkább állandó, ingadozó állapotokat tükröznek.

Fészkek és fiókák alakulása Vámspércsen, a 90-es évek végén:

Év	Összes fészkek	Lakott fészkek	Sikeres költések száma
1996	9	8	6
1997	9	7	7
1998	7	7	7
1999	11	10	10
2000	12	11	8
2012	19	11	11

A 3. ábrával kiegészítve jól látható az, hogy egy stabilnak mondható szintre érve jó ideje kisebb-nagyobb ingadozásoktól eltekintve stagnálás tapasztalható a fészkelőhelyek kihasználtsága terén. Az éves eltérések oka a legtöbb esetben az adott év időjárási sajátásaival hozható összefüggésbe.

3. ábra: Lehetséges fészkelőhelyek számának alakulása Debrecenben és Vámspércsen

Az egyesület megítélése a fehér gólya természetvédelmi helyzetéről kistérségi, regionális szinten:

Az egyesület tagjainak véleménye szerint a fehér gólya természetvédelmi helyzete viszonylag stabil a térségben. Ennek a megtartása, illetve egy javuló tendencia eléréséhez azonban folyamatos munkára van és lesz szükség a jövőben. Amennyiben ezek a tevékenységek elmaradnak/elmaradnának, a gólyaállomány fokozatos hanyatlására lehetne számítanunk.

A véleményünk szerint a fehér gólya védelmével kapcsolatos aktív természetvédelmi tevékenységek, tennivalók rendszere kidolgozott, a hangsúlyt a fajjal kapcsolatos további ismeretterjesztő és legfőbbképpen szemléletformáló tevékenység végzésére kell fektetni a védelmi tevékenység folytatása mellett.

A fehér gólya mindmáig kiemelt jelentőséggel bír, kulcsfontosságú faj, mind a hazai állomány fontossága miatt, mind a hozzá kapcsolható szemléletformáló tevékenységek miatt. Ez a madárfaj mindenki számára ismert, könnyen elérhető, általa kiváló lehetőség nyílik felhívni a figyelmet a természetvédelem fontosságára és az önkéntesek bevonására is megfelelő lehetőségek adódnak.

A működési területünkön tapasztalt állományértékek okai, természetvédelmi, ökológiai szempontból való értékelése:

A Dél-Nyírségi területeken és Debrecenben stabil állománnyal bírunk, mely stagnálás jeleit mutatja.

A kistelepülések, falvak esetében véleményünk szerint a környező táplálkozóterületek eltartóképességéhez igazodott a gólyaállomány. Ennek ellenére megfelelő intézkedésekkel még így is lehet javítani az állomány nagyságán, különösen kedvező időjárású években.

A meghiúsult költségek okai mögött még sajnós előfordul a szándékos emberi zavarás (pl. Debrecenben kövekkel dobálták a fészekrakó párt, míg fel nem hagytak a próbálkozással).

Az, hogy az állomány nem mutat csökkenést a folyamatos természetvédelmi intézkedéseknek köszönhető.

A szerencsésen megerősödött fehér gólya állomány mindenképpen kedvező természetvédelmi szempontból az egyesület nézőpontja szerint. Ahhoz, hogy ezt a stabilizálódott állománynagyságot sikeresen megtartsuk, esetleg enyhén emeljük, nem elegendőek a szigetelések, magasító kosarak telepítése, vagy a túlvastagodott fészkek karbantartása. Ehhez az is kell, hogy a térségben védelmet kapjanak vagy ésszerű gazdálkodási módon műveltessenek azok a tocsogós gyepfoltokkal rendelkező mezőgazdasági területek, amelyek kiemelt táplálkozóterületei a fehér gólyáknak.

4. ábra: Nedves kaszálórét Debrecen közelében - fontos a táplálkozóterületek megőrzése (Koczka A.)

Ezt figyelembe véve megállapítható, hogy a gólyaállomány híven tükrözheti a táplálkozóterületek esetében bekövetkezett negatív irányú változásokat is.

A fehér gólya állományának védelmével mindenképpen szükséges a továbbiakban is foglalkozni, kiemelt fontosságúnak tekintjük.

5. ábra: Magasított, tartókosaras gólyafészek Vámospércsen 2012-ben (Koczka A.)

Az egyesület működési környezetében található fehér gólya populáció érdekében tenni kívánt gyakorlati lépések:

Az egyesület a HNPI-val és az MME-vel együttműködve fontosnak tartja az eddigi tevékenységek végzésének folytatását.

A fészkeket tartó oszlopok szigetelésének sürgetése, a fészekmagasító kosarak, műfészkek kihelyezése vagy áthelyezése továbbra is az állományvédelmi terv részei.

Saját tapasztalataink is azt mutatják, hogy a „gólyatulajdonos” lakosság kis százalékában ellenérzést keltenek a gólyák, megtelepedésük zavarólag hat egyes érintettekre.

Az ilyen eseteket a lehető legnagyobb odafigyeléssel kívánjuk továbbra is kezelni. Célunk a Debreceni és Dél-nyírségi területeken oktató és bemutató jellegű programok tartása. Szeretnénk elérni, hogy az emberekben a gólyáról kialakult pozitív kép feledtesse és elviselhetővé tegye az esetleges kellemetlenségeket. A „gólyatulajdonosnak” büszkének kell lennie, hogy megtelepedtek nála a madarak.

Ehhez azonban célirányos ismeretterjesztő és oktató munkára van szükség. A lakosság nagy részét el szeretnénk érni pl. gólyafészek bekamerázásával és annak on-line webes láthatóvá tételével. Debrecen, mint alföldi nagyváros kiváló terepet szolgáltat a városban költő – kevésbé ismert - fehér gólyák segítségével felhívni a figyelmet a fajra, felkelteni a közösség érdeklődést és igényét a természetvédelem iránt.

Része lenne ennek a tevékenységnek kiadványok, szóróanyagok készítése, melyek kimondottan a kistérség lakosainak szólnának. Emellett az óvodás, iskolás korosztálynak bemutató előadások szervezésével, középiskolásoknak az önkéntes gólyafelmérésre való buzdítással tervezzük segíteni az állomány védelmét.

Olyan előadások, információs anyagok is elősegíthetik az adott kistélepülés fehér gólyaállományának védelmét, melyek eljutnak a helyi gazdálkodókhöz, földtulajdonosokhoz is, madárbarát, természetkímélő gazdálkodási módra buzdítva az érintetteket (pl. falunapokon való megjelenésekkel).

A fehér gólya állományváltozásainak egyéb kommunikációs hatása, más szempontok:

Ennek a közismert madárfajnak az állományváltozása, stabilitása indikálja a hazai természetvédelem és a lakosság közti kommunikáció sikerességét, emellett rámutat nemzetközi szinten is a vizes élőhelyek és füves területek megőrzésének vitathatatlan fontosságára. Általuk a wetlandek élővilágának védelme is nagyobb hangsúlyt kaphat, ennek is jelentős szerepe van távlati terveink között. Jelenleg egy nagyon drasztikus állománycsökkenés nagy valószínűséggel nem a magyarországi viszonyok romlásából fakadna, ezért is fontos a nemzetközi összefogás a faj érdekében. Ha Magyarországon sikerül megtartani, esetleg növelni a költő állományt, az példaértékű természetvédelmi kommunikációs hatással bír a környező érintett országok számára is.

Megjegyzés: Az adatok forrása MME, HNPI